DOI: 10.33498/louu-2026-03-168

Лідія Москвич

докторка юридичних наук, професорка,
професорка кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(Харків, Україна)
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-7339-3982
l.m.moskvych@nlu.edu.ua

УДК 347.97/.99

НЕФОРМАЛЬНИЙ ВПЛИВ НА СУДОВУ ВЛАДУ: БАЛАНС МІЖ ДЕМОКРАТИЧНИМ КОНТРОЛЕМ І РЕПУТАЦІЙНИМ ТИСКОМ

Анотація. У статті досліджується феномен неформального впливу на судову владу в сучасних демократичних системах крізь призму взаємодії права, політики та громадянського суспільства. Обґрунтовується, що традиційні підходи до судової незалежності, зосереджені на формальних гарантіях і державному втручанні, не відображають повною мірою сучасну конфігурацію впливів. На основі теорії правової мобілізації громадянське суспільство розглядається як активний актор, що впливає на судову систему через правові, комунікативні та репутаційні механізми. Запропоновано концепцію стратегічної репутаційної влади, яка характеризує здатність формувати публічні оцінки, стандарти доброчесності та очікування щодо судових рішень. Такий вплив має опосередкований характер і може спричиняти "ефект охолодження" у діяльності суддів, впливаючи на їхню внутрішню незалежність. Розкрито також явище інституційної асиметрії, що полягає в дисбалансі між масштабом впливу недержавних акторів і відсутністю співмірних механізмів їхньої відповідальності. На основі порівняльного аналізу, зокрема досвіду України та інших перехідних демократій, показано, що судова влада функціонує в гібридному середовищі, де демократичний контроль поєднується з елементами репутаційного тиску та інформаційного впливу. Обґрунтовано необхідність врахування неформальних механізмів впливу та забезпечення прозорості як умови збереження балансу між участю громадянського суспільства та судовою незалежністю.

Ключові слова: судова незалежність; неформальний вплив; громадянське суспільство; репутаційна влада; правова мобілізація; інституційна асиметрія.

У сучасних демократичних правових системах незалежність судової влади традиційно розглядається як один із ключових елементів принципу поділу влади та фундаментальна гарантія захисту прав людини. У межах класичного підходу аналіз судової незалежності зосереджується передусім на взаємодії формальних інституцій, насамперед виконавчої та законодавчої гілок влади. Відповідно, основні загрози пов'язуються з політичним втручанням державних акторів, зокрема через механізми призначення суддів, дисциплінарні процедури або інструменти організаційного і фінансо-

© Лідія Москвич, 2026

вого впливу. Такий підхід залишається концептуально впливовим і широко використовується у дослідженнях демократичного відкату[1] та явища "захоплення держави"[2].

Водночас зосередження виключно на державних акторах не дає змоги повною мірою пояснити сучасну конфігурацію впливів на судову владу. У межах традиційної доктрини тривалий час залишалася недостатньо дослідженою роль недержавних суб'єктів, передусім організацій громадянського суспільства, які здатні здійснювати системний, хоча й переважно неформальний, вплив на функціонування судової системи. Такий вплив не набуває форми прямого втручання у здійснення правосуддя, однак реалізується через формування публічного дискурсу, оцінювання діяльності суддів, участь у процедурах добору та взаємодію з міжнародними інституціями.

Розвиток цієї проблематики пов'язаний із ширшим зсувом у дослідженнях взаємодії права і політики, що полягає у відмові від уявлення про суди як ізольовані інституції. Натомість дослідники в соціально-правовій галузі розглядають право як ресурс, який використовується різними акторами для досягнення політичних і соціальних цілей, а суди як інституційний простір, у якому ці інтереси реалізуються та набувають юридичної форми[3]. У цьому контексті концепція правової мобілізації (legal mobilization) набуває ключового значення, оскільки дає змогу пояснити, яким чином індивіди, групи та організації використовують правові механізми для впливу на публічну політику, соціальні процеси та розподіл влади[4].

Сучасні дослідження підкреслюють, що правова мобілізація не обмежується участю в судових процесах, а включає ширший спектр практик, пов'язаних із формуванням публічного дискурсу, мобілізацією підтримки та інтерпретацією правових норм. Зокрема, як зазначають А. Лежен і Й. Рінгельгайм, використання судових механізмів організаціями громадянського суспільства має стратегічний характер і залежить від їхніх ресурсів, позиції в політичному полі та очікуваного ефекту[5]. Своєю чергою Л. Ванхала і Й. Кінгган звертають увагу на те, що рішення про використання правових інструментів формується не лише під впливом зовнішніх умов, а й через

[1] R D Kelemen, 'The European Union's authoritarian equilibrium' [2020] 27(3) Journal of European Public Policy 481–499 https://doi.org/10.1080/13501763.2020.1712455.

[2] K L Scheppele, 'Autocratic Legalism' [2018] 85(2) University of Chicago Law Review 545–583.

[3] M McCann, *Rights at Work: Pay Equity Reform and the Politics of Legal Mobilization* (University of Chicago Press, 1994); C R Epp, *The Rights Revolution: Lawyers, Activists, and Supreme Courts in Comparative Perspective* (University of Chicago Press 1998).

[4] R A Cichowski, *The European Court and Civil Society: Litigation, Mobilization and Governance* (Cambridge University Press 2007) https://doi.org/10.1017/CBO9780511491924.

[5] A Lejeune, J Ringelheim, 'The Differential Use of Litigation by NGOs: A Case Study on Antidiscrimination Legal Mobilization in Belgium' [2023] 48(4) Law & Social Inquiry 1365–1398 https://doi.org/10.1017/lsi.2022.54.

внутрішні інтерпретації права та наявність акторів, які просувають відповідні стратегії[6].

У зв'язку з цим важливим є також відхід від нормативного уявлення про громадянське суспільство як виключно носія публічного інтересу. Дослідження у сфері соціальних рухів демонструють, що громадські організації можуть виступати як раціональні актори, які використовують право і публічний тиск для досягнення своїх цілей, поєднуючи юридичні та комунікативні інструменти впливу[7]. Відповідно, судова система постає не лише як механізм вирішення спорів, а й як простір взаємодії та конкуренції різних акторів, які здатні впливати на її функціонування.

Особливого значення ця проблематика набуває в контексті взаємодії судової влади та громадянського суспільства як чинника легітимності правосуддя[8]. Як підкреслюється у вітчизняній правовій доктрині, зокрема у працях О. Хотинської-Нор і О. Саленко, довіра до судової влади значною мірою залежить від її комунікації із суспільством і сприйняття результатів судової діяльності громадськістю[9]. Водночас саме через ці канали може реалізовуватися й опосередкований вплив на судову владу, особливо через формування стандартів доброчесності, очікувань щодо поведінки суддів та публічних оцінок їхньої діяльності.

Український контекст після 2014 р. є показовим у цьому відношенні. Як зазначають С. Лашин, А. Лещишин і М. Попова, громадянське суспільство в Україні фактично трансформувалося у неформальний інститут, який здійснює системний вплив на процеси судової реформи та функціонування судової влади[10]. Цей вплив реалізується через участь у процедурах оцінювання суддів, формування публічного дискурсу та взаємодію з міжнародними партнерами, що істотно підсилює його значення у системі стримувань і противаг. Показовим у цьому контексті є також досвід Румунії, де в період антикорупційних реформ спостерігалося активне залучення громадянського суспільства до публічного контролю за судовою системою[11]. Водночас у наукових і політичних дискусіях ставилося питання про можливу афілійо-

[6] L Vanhala, J Kinghan, 'Literature Review on the Use and Impact of Litigation' (The Public Law Project (PLP) Research Paper, April 8, 2018) <https://publiclawproject.org.uk/content/uploads/2018/04/Literature-Review.pdf> (accessed 27.03.2026).

[7] B G King, S A Soule, 'Social Movements as Extra-Institutional Entrepreneurs: The Effect of Protests on Stock Price Returns' [2007] 52(3) Administrative Science Quarterly 413–442.

[8] Л Москвич, 'Довіра до суду: стан та показники' [2018] 3 Право України 9–25 https://doi.org/10.33498/louu-2018-03-009

[9] О Хотинська-Нор, О Саленко, 'Феномен довіри та легітимність судової влади: національні позиції vs міжнародні стандарти' [2024] 1 Юридичний науковий електронний журнал 671–675 https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-1/160.

[10] S Lashyn, A Leshchyshyn, M Popova, 'Civil Society as an Informal Institution in Ukraine's Judicial Reform Process' [2023] 24 German Law Journal 1488–1502 https://doi.org/10.1017/glj.2023.87.

[11] C E Parau, 'The Drive for Judicial Supremacy', In: A Seibert-Fohr (eds), *Judicial Independence in Transition. Beiträge zum ausländischen öffentlichen Recht und Völkerrecht.* vol 233 (Springer 2012) https://doi.org/10.1007/978-3-642-28299-7_16.

pravoua.com.ua

ваність окремих організацій із політичними акторами та використання їх для формування вибіркового публічного тиску на суддів[12].

Водночас така трансформація ролі громадянського суспільства має амбівалентний характер. З одного боку, вона сприяє підвищенню прозорості, підзвітності та легітимності судової влади, що є особливо важливим для посттрансформаційних демократій[13]. З іншого боку, вона створює нові, неформалізовані канали впливу, які можуть використовуватися для досягнення не лише публічних, а й групових або політичних цілей.

За таких умов виникає необхідність переосмислення традиційних підходів до аналізу судової незалежності. Поряд із формальними інституційними гарантіями слід враховувати також неформальні механізми впливу, що формуються в публічному просторі та здатні змінювати поведінку суддів поза межами формально встановлених процедур. Саме в цьому контексті доцільно розглядати громадянське суспільство як носія специфічної форми впливу, що реалізується через поєднання правових, комунікативних і репутаційних інструментів.

Метою цього дослідження є теоретичне осмислення ролі громадянського суспільства як джерела неформального впливу на судову владу, а також визначення меж такого впливу в контексті забезпечення судової незалежності. Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини, що виникають у процесі взаємодії судової влади та громадянського суспільства, тоді як предметом є неформальні механізми впливу на судову систему, зокрема правові, комунікативні та репутаційні інструменти, а також їхній вплив на реалізацію принципу незалежності суддів.

Методологічну основу дослідження становить поєднання загальнонаукових і спеціально-юридичних підходів. Використання системного методу дає змогу розглядати судову владу як елемент складної інституційної структури, соціально-правовий підхід уможливив проаналізувати взаємодію права і суспільства, порівняльно-правовий метод використано при дослідженні аналогічного досвіду Європи та США, а доктринальний аналіз став підґрунтям при проведенні систематизації сучасних наукових підходів до правової мобілізації та судової незалежності.

Наукова новизна дослідження полягає в розширенні теоретичного розуміння судової незалежності шляхом включення до нього неформальних механізмів впливу, а також у концептуалізації громадянського суспільства як носія стратегічної репутаційної влади та обґрунтуванні існування інституційної асиметрії між судовою владою та недержавними акторами.

[12] M Mendelski, 'Europeanization and the Rule of Law: Towards a Pathological Turn' [2016] 40 Southeastern Europe 346–384 https://doi.org/10.1163/18763332-04003003.

[13] Olga Burlyuk, Natalia Shapovalova, 'Civil Society in Ukraine: Still Saving Democracy' (Martens Center Blog, 2018. no. 12 October) <https://backoffice.biblio.ugent.be/download/8577261/8606238> (accessed 27.03.2026).

У сукупності це створює підґрунтя для подальшого теоретичного осмислення неформальних механізмів впливу на судову владу, зокрема через призму репутаційних і комунікативних інструментів, які потребують окремої концептуалізації.

Викладене дає змогу перейти до більш детального аналізу неформальних механізмів впливу на судову владу. Якщо концепція правової мобілізації пояснює, яким чином різні актори використовують право як інструмент досягнення своїх цілей, то наступним кроком є уточнення форм і каналів такого впливу, зокрема тих, що не мають прямого нормативного закріплення.

У цьому контексті доцільно запропонувати поняття стратегічної репутаційної влади, яке дає змогу концептуалізувати специфічний тип впливу громадянського суспільства на судову систему. Йдеться про здатність формувати публічні оцінки, визначати стандарти доброчесності та впливати на сприйняття легітимності судових рішень через використання комунікативних і правових інструментів.

На відміну від класичних форм влади, що ґрунтуються на формальних повноваженнях або примусових механізмах, стратегічна репутаційна влада не передбачає прямого втручання у процес ухвалення судових рішень. Вона реалізується опосередковано, через створення середовища, у якому певні рішення стають більш або менш прийнятними з точки зору публічного сприйняття. У цьому сенсі вона близька до концепцій "м'якої влади" або символічного впливу, однак відрізняється своєю прив'язкою до правової сфери та інституційного контексту функціонування судів.

Ключовою характеристикою цього типу влади є її стратегічність. Використання репутаційних інструментів не є випадковим або спонтанним, а здійснюється з урахуванням конкретних цілей, ресурсів і очікуваного результату. Громадські організації, медіа та експертні спільноти можуть обирати окремі справи, формувати навколо них публічний інтерес, а також використовувати їх для просування ширших змін у судовій практиці або правовому регулюванні.

Важливим елементом стратегічної репутаційної влади є формування стандартів доброчесності. Через публічні оцінки, рейтинги, аналітичні звіти або участь у процедурах добору суддів громадянське суспільство фактично бере участь у визначенні критеріїв, за якими оцінюється діяльність суддів. Практика окремих країн Центральної та Східної Європи демонструє, що подібні механізми можуть відігравати як позитивну, так і суперечливу роль. З одного боку, участь громадянського суспільства у процесах оцінювання суддів сприяє підвищенню прозорості та довіри до судової системи. З іншого, вона може створювати ризики суб'єктивності або використання репутаційних інструментів для досягнення політичних цілей.

У цьому контексті особливого значення набуває вплив інформаційного середовища. Інтенсивне публічне обговорення судових рішень, особливо

pravoua.com.ua

у резонансних справах, може формувати ситуацію, в якій суддя змушений враховувати не лише правові аргументи, а й можливі репутаційні наслідки. Саме в цьому проявляється зв'язок між стратегічною репутаційною владою та феноменом "ефекту охолодження", коли потенційна негативна реакція може впливати на поведінку навіть за відсутності прямого тиску[14]. Водночас запровадження цього поняття дає змогу краще зрозуміти природу тих форм впливу, які не підпадають під традиційні критерії втручання в судову незалежність, але можуть мати реальні наслідки для її реалізації. У цьому сенсі стратегічна репутаційна влада виступає як проміжна категорія між формальними механізмами впливу і повною незалежністю судової влади.

Поряд із цим доцільно звернути увагу і на явище інституційної асиметрії, яке виникає у взаємодії судової влади та громадянського суспільства. Суть цієї асиметрії полягає у дисбалансі між рівнем впливу та рівнем відповідальності. Якщо судова влада функціонує в межах чітко визначених процедур і підлягає формалізованому контролю, то діяльність громадянського суспільства у сфері впливу на суди не має аналогічних механізмів підзвітності. Це означає, що публічні оцінки або інформаційні кампанії можуть мати значний вплив на судову систему без можливості в більшості випадків без можливості їх ефективної перевірки або оскарження. У результаті виникає ситуація, в якій різні актори перебувають у нерівних умовах: судді обмежені професійними стандартами і процедурними вимогами, тоді як суб'єкти репутаційного впливу діють у значно ширшому і менш регульованому полі. Проблема інституційної асиметрії особливо загострюється у випадках, коли діяльність громадянського суспільства пов'язана з участю у формуванні органів суддівського врядування або у процедурах оцінювання суддів. У таких ситуаціях межа між громадським контролем і фактичним впливом на кадрові рішення стає розмитою, що ускладнює визначення допустимих меж такого впливу. У цьому контексті ключового значення набуває питання прозорості впливу. Йдеться не лише про відкритість діяльності громадських організацій, а й про можливість установити, які інтереси стоять за відповідними діями, які ресурси використовуються і з якою метою здійснюється вплив. Відсутність такої прозорості створює ризики трансформації легітимного громадського контролю у приховані форми тиску.

Отже, поєднання концепцій стратегічної репутаційної влади та інституційної асиметрії дає змогу по-новому подивитися на проблему судової незалежності. Вона більше не може розглядатися виключно як питання захисту від державного втручання, а потребує врахування складнішої системи взаємодії, у якій неформальні механізми впливу відіграють дедалі важливішу роль. Це своєю чергою створює підґрунтя для переходу до аналізу конкрет-

[14] M Fajdiga, S Zagorc, 'Freedom or Feardom of Expression of Judges? Exploring the 'Chilling Effect' on Judicial Speech' [2023] 19(2) European Constitutional Law Review 249–270 https://doi.org/10.1017/S1574019623000093.

них практик, у межах яких зазначені теоретичні конструкції набувають свого емпіричного прояву, зокрема у контексті функціонування судової системи України.

Теоретичні положення щодо стратегічної репутаційної влади та інституційної асиметрії набувають практичного значення в контексті аналізу функціонування судової влади у країнах перехідної демократії[15]. Україна після 2014 р. є показовим прикладом такої трансформації, оскільки процеси судової реформи супроводжувалися активною участю громадянського суспільства у формуванні інституційних змін.

Однією з ключових особливостей українського контексту стало інституціоналізоване залучення представників громадянського суспільства до процедур оцінювання суддів. Зокрема, створення Громадської ради доброчесності (далі – ГРД) передбачило участь громадських експертів у процесах кваліфікаційного оцінювання суддів, що мало на меті підвищення прозорості та довіри до судової системи. Практика діяльності цього органу демонструє, що громадянське суспільство отримало можливість безпосередньо впливати на кадрові рішення, формуючи висновки щодо відповідності суддів критеріям доброчесності[16].

З одного боку, така модель була позитивно оцінена як інструмент подолання системних проблем у судовій владі, зокрема корупції та низького рівня довіри. З іншого боку, вона виявила низку проблем, пов'язаних із відсутністю чітких процедур перевірки висновків ГРД, різною якістю аргументації та обмеженими можливостями суддів ефективно оскаржувати негативні оцінки. У цьому контексті можна говорити про прояв інституційної асиметрії, коли вплив громадянського суспільства на кадрові рішення не супроводжується співмірними механізмами відповідальності.

Додатковим каналом впливу є формування публічного дискурсу щодо діяльності судів. У резонансних справах публічні заяви громадських організацій, експертів і медіа можуть суттєво впливати на сприйняття судових рішень ще до їх ухвалення. Така ситуація створює ризик того, що судді опиняються в середовищі, де будь-яке рішення оцінюється не лише з точки зору права, а й через призму очікувань суспільства. У цьому контексті показовими є випадки, коли інформаційні кампанії супроводжують розгляд окремих категорій справ, зокрема антикорупційних або політично чутливих. Хоча така активність може сприяти підвищенню уваги до проблеми та забезпеченню публічного контролю, вона водночас створює умови для формування репутаційного тиску, який здатний впливати на внутрішню незалежність судді. Саме тут проявляється механізм стратегічної репутаційної влади: вплив здійснюється не через прямі вказівки або формальні інстру-

[15] N Reayat, R K M Smith, M Cho (eds), *Judicial Independence in Transitional Democracies* (1st ed., Routledge 2024) https://doi.org/10.4324/9781003458296.

[16] О Овсяннікова, 'Громадська рада доброчесності як інститут відновлення довіри громадськості до судової влади та подолання корупції в судовій системі' [2017] 1 Право України 71–79.

менти, а через створення очікувань щодо "правильного" рішення. У цьому сенсі такі практики можуть порушувати стандарти справедливого суду, зокрема вимоги незалежності та неупередженості, закріплені у ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод[17].

Подібні процеси спостерігаються і в інших правових системах, зокрема у США, де вплив громадянського суспільства та пов'язаних із ним акторів на судову владу набуває особливої інтенсивності. У низці резонансних справ, пов'язаних із виборчими спорами, питаннями расової дискримінації або прав меншин, судові процеси супроводжуються масштабними публічними кампаніями, що формують очікування щодо результату розгляду справи. Особливістю американського контексту є також те, що в окремих юрисдикціях судді є виборними, що підсилює їхню залежність від публічної думки та створює додаткові ризики впливу через репутаційні механізми[18]. У науковій літературі такі явища дедалі частіше аналізуються як фактор, здатний впливати на неупередженість суду, навіть за відсутності прямого втручання у здійснення правосуддя[19].

Питання прозорості такого впливу набуває особливої ваги у випадках, коли діяльність громадських організацій пов'язана з фінансуванням із зовнішніх джерел або участю у міжнародних проєктах. Хоча саме по собі таке фінансування не є проблемою, відсутність належного рівня відкритості може ускладнювати оцінку того, чиї інтереси фактично представляються у публічному дискурсі.

Аналіз практики Європейського суду з прав людини дає змогу розширити розуміння цих процесів. У своїх рішеннях Суд послідовно наголошує на необхідності захисту суддів від будь-яких форм втручання, які можуть поставити під сумнів їхню незалежність або неупередженість. Зокрема, у справі *Бака проти Угорщини* (2016)[20] Суд підкреслив, що навіть непрямий вплив, пов'язаний із критикою або політичним тиском, може становити загрозу незалежності судової влади. Подібні процеси спостерігалися в Угорщині й у ширшому політичному контексті, де публічна критика судової системи та окремих суддів використовувалася як інструмент впливу на судову владу. Така критика, хоча формально реалізується в межах свободи вираження поглядів, може мати стримувальний ефект і впливати на поведінку суддів, особливо у випадках, коли вона набуває системного та інтенсивного характеру.

[17] Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text> (дата звернення 27.03.2026).

[18] J M Shepherd, 'The Influence of Retention Politics on Judges' Voting' [2009] 38 The Journal of Legal Studies 169–206 https://doi.org/10.1086/592096.

[19] R Wheeler, Judicial Independence in the United States of America. In: *Seibert-Fohr, A. (eds) Judicial Independence in Transition. Beiträge zum ausländischen öffentlichen Recht und Völkerrecht*, vol 233 (Springer 2012) https://doi.org/10.1007/978-3-642-28299-7_13.

[20] Baka v. Hungary, no. 20261/12, 23 June 2016 <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163113> (accessed 27.03.2026).

У справах *Гженда проти Польщі*[21] та *Ющишин проти Польщі*[22] Суд звернув увагу на те, що відсутність ефективних процедур захисту суддів від втручання, зокрема у дисциплінарних або кадрових питаннях, призводить до порушення гарантій справедливого суду. Хоча зазначені справи стосуються насамперед державного впливу, їх логіка дає змогу ширше інтерпретувати поняття втручання, включаючи ситуації, коли тиск формується через інформаційне середовище.

Додатковим прикладом складної взаємодії між судовою владою, політичними акторами та громадянським суспільством є польський кейс реформ правосуддя після 2015 р., який демонструє формування гібридних механізмів впливу на судову владу, що поєднували інституційні зміни з медійними кампаніями та мобілізацією громадської думки. Дослідження[23] та практика ЄСПЛ[24] констатують факт наявності координованих інформаційних кампаній за участю державних акторів і підконтрольних медіа, спрямованих на делегітимацію суддівського корпусу. У таких умовах публічний контроль фактично поєднувався з елементами репутаційного тиску, що ускладнювало відмежування між незалежною громадянською активністю та політично опосередкованим впливом.

Окрему увагу заслуговує практика участі третіх осіб у провадженнях Європейського суду з прав людини, що передбачено п. 2 ст. 36 Конвенції. У справах, пов'язаних із реформами судової системи Польщі, така участь набула системного характеру: міжнародні та національні правозахисні організації подавали розгорнуті письмові зауваження, що виходили за межі індивідуальних обставин справи та окреслювали ширший контекст трансформації принципу верховенства права. Водночас активна залученість таких акторів актуалізує питання щодо меж їхньої нейтральності, оскільки їхні позиції нерідко корелюють із ширшими адвокаційними або політико-правовими наративами, що свідчить про формування складних, гібридних механізмів впливу на процес судового розгляду на міжнародному рівні.

Отже, емпіричний аналіз демонструє, що в сучасних умовах судова влада функціонує у складному середовищі, де поєднуються формальні гарантії незалежності та неформальні механізми впливу. Український досвід підтверджує, що активна участь громадянського суспільства свідчить про складність і неоднорідність такого впливу, який не зводиться до однозначно позитивних або негативних наслідків.

[21] Grzęda v. Poland, no. 43572/18, 15.03.2022 <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-216400> (accessed 27.03.2026).
[22] Juszczyszyn v. Poland, no. 35599/20, 6 October 2022 <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-219563> (accessed 27.03.2026).
[23] L Bojarski, 'Judicial Resistance: missing part of judicial independence? The case of Poland and beyond' [2025] 15(2) Oñati Socio-Legal Series 662–700 https://doi.org/10.35295/osls.iisl.1893.
[24] Żurek v. Poland, no. 39650/18, 16 June 2022 <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-217705> (accessed 27.03.2026).

У підсумку можна констатувати, що стратегічна репутаційна влада та інституційна асиметрія мають не лише теоретичний, а й виразний практичний вимір. Їх урахування є необхідним для адекватного розуміння сучасних викликів судовій незалежності та формування збалансованих підходів до її забезпечення.

Аналіз емпіричних практик дає змогу поставити ширше питання про допустимі межі впливу громадянського суспільства на судову владу та можливі механізми його правового врегулювання. У демократичній правовій державі діяльність організацій громадянського суспільства безпосередньо пов'язана із реалізацією свободи об'єднань і вираження поглядів, що зумовлює обмеженість державного втручання у цю сферу. Надмірне нормативне регулювання такої діяльності може призводити до звуження простору публічної участі та послаблення функцій суспільного контролю, які є необхідними для забезпечення підзвітності влади.

Водночас результати аналізу свідчать, що в сучасних умовах вплив громадянського суспільства на судову владу може виходити за межі класичних форм демократичної участі та набувати системного характеру. Особливо це проявляється у ситуаціях, коли відповідні організації беруть участь у кадрових процедурах, формують публічні оцінки діяльності суддів або здійснюють активний інформаційний супровід резонансних судових справ. За таких умов виникає потреба у визначенні додаткових гарантій, які дають змогу забезпечити баланс між правовою активністю громадянського суспільства та захистом судової незалежності.

Окремої уваги в цьому контексті заслуговує питання співвідношення адвокаційної та лобістської діяльності. Попри наявність у національному законодавстві України спеціального регулювання лобіювання[25], проведення чіткої межі між цими видами діяльності на практиці є складним. В аналітичних джерелах підкреслюється, що адвокація як просування публічного інтересу і лобіювання як представництво конкретних інтересів часто перетинаються, особливо у сферах, де правові та політичні процеси тісно взаємозв'язані[26].

Порівняльний досвід Європейського Союзу також підтверджує складність такого розмежування. Зокрема, у межах функціонування Реєстру прозорості ЄС[27] обов'язок розкриття інформації про діяльність і джерела фінансування поширюється не лише на бізнес-структури, а й на значну кількість організацій громадянського суспільства, які беруть участь у формуванні політики на рівні інституцій ЄС. Такий підхід свідчить про те, що навіть діяльність, яка позиціонується як адвокаційна або спрямована на захист публічного інтересу, може бути пов'язана із просуванням конкретних ін-

[25] Про лобіювання: Закон України від 23 лютого 2024 р. № 3606-IX <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3606-IX#Text> (дата звернення 27.03.2026).
[26] What Is the Difference Between Advocacy and Lobbying? (Apr 6, 2026) <https://legalclarity.org/what-is-the-difference-between-advocacy-and-lobbying> (accessed 27.03.2026).
[27] EU Transparency Register <https://transparency-register.europa.eu/index_en> (accessed 27.03.2026).

тересів, що потребує відповідного рівня прозорості. Водночас регулювання у цій сфері зосереджується не на обмеженні змісту діяльності, а на забезпеченні відкритості та підзвітності, що уможливлює уникнути надмірного втручання в діяльність громадянського суспільства. Більше того, сучасні практики демонструють можливість використання організацій громадянського суспільства для опосередкованого представництва інтересів політичних або бізнес-акторів. У науковій і аналітичній літературі подібні практики описуються через поняття "astroturfing"[28], що означає створення або використання формально незалежних громадських організацій для просування інтересів бізнесу чи політичних акторів. Зокрема, у практиці Європейського Союзу[29] фіксувалися випадки, коли організації, які позиціонували себе як представники громадянського суспільства, фактично фінансувалися корпоративними структурами та брали участь у формуванні політики без належного розкриття таких зв'язків[30]. У таких випадках діяльність, яка формально позиціонується як адвокаційна, може фактично виконувати функцію лобіювання, що ускладнює її правову оцінку. Відсутність прозорості щодо джерел фінансування, партнерських зв'язків або інституційної залежності створює передумови для маскування реальних інтересів, які просуваються у публічному просторі[31].

Це дає підстави говорити про формування нового типу впливу на судову владу, який доцільно визначити як гібридний[32]. При цьому стратегічна репутаційна влада виступає механізмом відповідного впливу, тоді як гібридний вплив характеризує спосіб його використання, зокрема у випадках, коли репутаційні інструменти застосовуються для опосередкованого просування інтересів третіх осіб. Його сутність полягає в поєднанні ознак демократичного контролю та непрямого тиску, що здійснюється через недержавних акторів. У цьому випадку громадянське суспільство може виступати як голос суспільства, але водночас і як канал трансляції інтересів третіх осіб, які залишаються поза межами публічної ідентифікації.

Практичним проявом такого впливу є, зокрема, селективність публічної активності, коли критика або підтримка судових рішень здійснюється нерівномірно, а інформаційні кампанії спрямовані на формування певного сприйняття конкретних суддів або судових процесів. У таких випадках виникає ризик, що публічний дискурс використовується як інструмент репутаційного тиску, здатного впливати на внутрішню незалежність суддів.

[28] A Chadwick, *The Hybrid Media System: Politics and Power. Oxford Studies in Digital Politics* (2 edn, Oxford University Press 2017) https://doi.org/10.1093/oso/9780190696726.001.0001.

[29] Див.: Lobbying the EU <https://corporateeurope.org/en/lobbying-the-eu> (accessed 27.03.2026).

[30] The Fire Power of the Financial Lobby: A Survey of the Size of the Financial Lobby at the EU level (Corporate Europe Observatory, 2014) <https://corporateeurope.org/sites/default/files/attachments/financial_lobby_report.pdf> (accessed 27.03.2026).

[31] Kenneth Haar, Hans van Scharen, 'Defunding NGOs that lobby the EU will be profoundly undemocratic' (16.12.2024) <https://corporateeurope.org/en/2024/12/defunding-ngos-lobby-eu-will-be-profoundly-undemocratic> (accessed 27.03.2026).

[32] Chadwick (n 28) 304.

pravoua.com.ua

Подібні явища спостерігаються й у США, де в науковій літературі активно обговорюється проблема так званих dark money організацій[33]. Йдеться про структури, які формально виступають як громадські об'єднання, однак не розкривають джерела фінансування та можуть використовуватися для впливу на публічну політику, включаючи судову систему[34]. Особливо це проявляється в контексті виборності суддів, де інформаційні кампанії або фінансування підтримки чи критики суддів можуть здійснюватися через такі організації, що ускладнює встановлення реальних джерел впливу[35].

У цьому контексті особливої уваги потребує проблема нормативної асиметрії, за якої однакові за змістом дії отримують різну правову оцінку залежно від суб'єкта їх здійснення. Якщо подібні дії з боку державних акторів можуть розглядатися як втручання у здійснення правосуддя, то аналогічна поведінка з боку громадянського суспільства зазвичай інтерпретується як реалізація свободи вираження поглядів. Такий підхід, хоча й має під собою обґрунтування в контексті захисту демократичних свобод, водночас створює можливість обхідного впливу на судову владу.

Порівняльне дослідження свідчить, що використання громадянського суспільства як інструменту прихованого впливу не є унікальним явищем, а має системний характер і проявляється в різних правових системах. Це підтверджує необхідність розгляду таких практик як окремої форми гібридного впливу на судову владу.

Отже, треба визнати, що вплив існує, попри декларовані гарантії незалежності та невтручання в роботу судових органів. Це актуалізує питання пошуку правового балансу між забезпеченням свободи діяльності громадянського суспільства та запобіганням зловживанням. Очевидно, що встановлення жорстких правових чи організаційних обмежень, або поширення на громадські організації тих самих правил, що застосовуються до державних акторів, є неприйнятним для демократичного суспільства. Водночас повна відсутність будь-яких запобіжників також не відповідає завданню забезпечення судової незалежності. У зв'язку з цим більш обґрунтованим видається підхід, за якого ключовим критерієм є не формальний статус суб'єкта або декларований характер його діяльності, а фактичний зміст і наслідки здійснюваного впливу. Визначальним має бути те, чи спрямовані відповідні дії на формування загального публічного дискурсу, чи вони мають на меті вплив на розгляд конкретної справи або створюють системний репутаційний тиск як на суддівський корпус загалом чи на окремих його представників? При цьому основний акцент доцільно робити не на каральних механізмах, а на

[33] New Report: Outside Spending, Dark Money from Wealthy Few Booming Post-'Citizens United' (January 14, 2015) <https://www.brennancenter.org/our-work/analysis-opinion/new-report-outside-spending-dark-money-wealthy-few-booming-post-citizens> (accessed 27.03.2026).

[34] R Briffault, 'Super PACs' [2012] 96(5) Minnesota Law Review 1644–1693 https://doi.org/10.24926/265535.1314.

[35] Dark Money (Brennan Center for Justice) <https://www.brennancenter.org/topics/money-politics/influence-big-money/dark-money> (accessed 27.03.2026).

розвитку процедурних гарантій прозорості. Йдеться про забезпечення відкритості інформації щодо джерел фінансування, інституційних зв'язків та інтересів, які представляються громадськими організаціями в публічному просторі. Саме прозорість дає змогу зменшити ризики прихованого впливу, не обмежуючи при цьому можливість громадянського суспільства брати участь у публічних процесах.

Тож у сучасних умовах забезпечення судової незалежності потребує врахування не лише формальних інституційних гарантій, а й складної системи неформальних впливів, у якій громадянське суспільство відіграє дедалі більш значущу роль. Пошук балансу між цими елементами є одним із ключових викликів для сучасної правової науки та практики.

Висновки. Судова незалежність у сучасних умовах не може бути осмислена виключно крізь призму формальних гарантій та інституційних запобіжників. Вона функціонує в середовищі інтенсивної комунікації, де публічний дискурс і взаємодія з громадянським суспільством стають невід'ємними елементами її реального змісту. Це зумовлює необхідність включення до аналізу неформальних механізмів впливу, які формують контекст здійснення правосуддя не меншою мірою, ніж формально визначені процедури. Громадянське суспільство постає не лише як зовнішній спостерігач або бенефіціар судової діяльності, а й як самостійний актор, здатний впливати на судову владу через поєднання правових, комунікативних і репутаційних інструментів. Запропонована авторська концепція стратегічної репутаційної влади уможливлює охопити специфіку такого впливу: він не є прямим чи інституційно закріпленим, але реалізується через формування очікувань, стандартів доброчесності та публічних оцінок, які опосередковано впливають на поведінку суддів. Такий вплив має принципово подвійний характер: одночасно виконує функцію демократичного контролю, посилюючи прозорість і підзвітність судової системи, і створює ризик трансформації цієї підзвітності у форму неформального тиску. Репутаційні механізми, будучи інструментом легітимації, здатні водночас ставати каналом впливу, що впливає на внутрішню незалежність суддів через очікування публічної реакції. Взаємодія судової влади та громадянського суспільства при цьому розгортається в умовах інституційної асиметрії: можливості впливу не супроводжуються співмірним рівнем відповідальності. Саме ця асиметрія відкриває простір для неформальних практик, які складно піддаються чіткому нормативному розмежуванню та оцінці.

Український досвід демонструє, що залучення громадянського суспільства до судової реформи та функціонування судової системи формує гібридні моделі впливу, у яких демократичний контроль переплітається з елементами непрямого тиску. Це ускладнює традиційні підходи до відмежування допустимого й недопустимого втручання у здійснення правосуддя та потребує переосмислення самих критеріїв такої оцінки. У цьому світлі

pravoua.com.ua

формальне розмежування адвокації та лобізму не є ефективним, оскільки на практиці ці форми діяльності перетинаються й можуть виконувати взаємозамінні функції. Визначальним стає не статус суб'єкта чи задекларована мета, а фактична конфігурація впливу, його інструменти та наслідки для судової незалежності. При цьому забезпечення судової незалежності не може зводитися до обмеження діяльності громадянського суспільства, що суперечило б самій природі демократичного порядку. Натомість ключового значення набуває створення процедурної прозорості, яка дає змогу виявляти джерела впливу, їх інтереси та способи реалізації, не втручаючись у зміст публічної активності.

Отже, сучасне розуміння судової незалежності повинно охоплювати не лише відсутність формального втручання, а й здатність судової влади зберігати захист від втручання в її діяльність в умовах постійного комунікативного та репутаційного тиску. Саме включення неформальних механізмів впливу до аналітичної рамки дає змогу сформувати більш реальне бачення викликів, що постають перед судовою незалежністю, і запропонувати збалансовані підходи до її гарантування.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Chadwick A, *The Hybrid Media System: Politics and Power. Oxford Studies in Digital Politics* (2 edn, Oxford University Press 2017) https://doi.org/10.1093/oso/9780190696726.001.0001.
2. Cichowski R A, *The European Court and Civil Society: Litigation, Mobilization and Governance* (Cambridge University Press 2007) https://doi.org/10.1017/CBO9780511491924.
3. Epp C R, *The Rights Revolution: Lawyers, Activists, and Supreme Courts in Comparative Perspective* (University of Chicago Press 1998).
4. McCann M, *Rights at Work: Pay Equity Reform and the Politics of Legal Mobilization* (University of Chicago Press, 1994).

Edited books

5. Parau C E, 'The Drive for Judicial Supremacy', In: *A Seibert-Fohr (eds), Judicial Independence in Transition. Beiträge zum ausländischen öffentlichen Recht und Völkerrecht.* vol 233 (Springer 2012) https://doi.org/10.1007/978-3-642-28299-7_16.
6. Reayat N, Smith R K M, Cho M (eds), *Judicial Independence in Transitional Democracies* (1st ed., Routledge 2024) https://doi.org/10.4324/9781003458296.
7. Wheeler R, Judicial Independence in the United States of America. In: Seibert-Fohr, A. (eds) Judicial Independence in Transition. *Beiträge zum ausländischen öffentlichen Recht und Völkerrecht, v*ol 233 (Springer 2012) https://doi.org/10.1007/978-3-642-28299-7_13.

Journal articles

8. Bojarski L, 'Judicial Resistance: missing part of judicial independence? The case of Poland and beyond' [2025] 15(2) Oñati Socio-Legal Series 662–700 https://doi.org/10.35295/osls.iisl.1893.
9. Briffault R, 'Super PACs' [2012] 96(5) Minnesota Law Review 1644–1693 https://doi.org/10.24926/265535.1314.

10. Fajdiga M, Zagorc S, 'Freedom or Feardom of Expression of Judges? Exploring the 'Chilling Effect' on Judicial Speech' [2023] 19(2) European Constitutional Law Review 249–270 https://doi.org/10.1017/S1574019623000093.
11. Kelemen R D, 'The European Union's authoritarian equilibrium' [2020] 27(3) Journal of European Public Policy 481–499 https://doi.org/10.1080/13501763.2020.1712455.
12. King B G, Soule S A, 'Social Movements as Extra-Institutional Entrepreneurs: The Effect of Protests on Stock Price Returns' [2007] 52(3) Administrative Science Quarterly 413–442.
13. Lashyn S, Leshchyshyn A, Popova M, 'Civil Society as an Informal Institution in Ukraine's Judicial Reform Process' [2023] 24 German Law Journal 1488–1502 https://doi.org/10.1017/glj.2023.87.
14. Lejeune A, Ringelheim J, 'The Differential Use of Litigation by NGOs: A Case Study on Antidiscrimination Legal Mobilization in Belgium' [2023] 48(4) Law & Social Inquiry 1365–1398 https://doi.org/10.1017/lsi.2022.54.
15. Mendelski M, 'Europeanization and the Rule of Law: Towards a Pathological Turn' [2016] 40 Southeastern Europe 346–384 https://doi.org/10.1163/18763332-04003003.
16. Scheppele K L, 'Autocratic Legalism' [2018] 85(2) University of Chicago Law Review 545–583.
17. Shepherd J M, 'The Influence of Retention Politics on Judges' Voting' [2009] 38 The Journal of Legal Studies 169–206 https://doi.org/10.1086/592096.
18. Khotynska-Nor O, Salenko O, 'Fenomen doviry ta lehitymnist sudovoi vlady: natsionalni pozytsii vs mizhnarodni standarty' [2024] 1 Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal 671–675 https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-1/160 (in Ukrainian).
19. Moskvych L, 'Dovira do sudu: stan ta pokaznyky' [2018] 3 Pravo Ukrainy 9–25 https://doi.org/10.33498/louu-2018-03-009 (in Ukrainian).
20. Ovsiannikova O, 'Hromadska rada dobrochesnosti yak instytut vidnovlennia doviry hromadskosti do sudovoi vlady ta podolannia koruptsii v sudovii systemi' [2017] 1 Pravo Ukrainy 71–79 (in Ukrainian).

Websites

21. Burlyuk Olga, Shapovalova Natalia, 'Civil Society in Ukraine: Still Saving Democracy' (Martens Center Blog, 2018. no. 12 October) <https://backoffice.biblio.ugent.be/download/8577261/8606238> (accessed 27.03.2026).
22. Dark Money (Brennan Center for Justice) <https://www.brennancenter.org/topics/money-politics/influence-big-money/dark-money> (accessed 27.03.2026).
23. Haar Kenneth, van Scharen Hans, 'Defunding NGOs that lobby the EU will be profoundly undemocratic' (16.12.2024) <https://corporateeurope.org/en/2024/12/defunding-ngos-lobby-eu-will-be-profoundly-undemocratic> (accessed 27.03.2026).
24. New Report: Outside Spending, Dark Money from Wealthy Few Booming Post-'Citizens United' (January 14, 2015) <https://www.brennancenter.org/our-work/analysis-opinion/new-report-outside-spending-dark-money-wealthy-few-booming-post-citizens> (accessed 27.03.2026).
25. The Fire Power of the Financial Lobby: A Survey of the Size of the Financial Lobby at the EU level (Corporate Europe Observatory, 2014) <https://corporateeurope.org/sites/default/files/attachments/financial_lobby_report.pdf> (accessed 27.03.2026).
26. Vanhala L, Kinghan J, 'Literature Review on the Use and Impact of Litigation' (The Public Law Project (PLP) Research Paper, April 8, 2018) <https://publiclawproject.org.uk/content/uploads/2018/04/Literature-Review.pdf> (accessed 27.03.2026).
27. What Is the Difference Between Advocacy and Lobbying? (Apr 6, 2026) <https://legalclarity.org/what-is-the-difference-between-advocacy-and-lobbying> (accessed 27.03.2026).

Lidiia Moskvych

INFORMAL INFLUENCE ON THE JUDICIARY: BALANCING DEMOCRATIC OVERSIGHT AND REPUTATIONAL PRESSURE

Abstract. This article examines the phenomenon of informal influence on the judiciary in contemporary democratic systems through the lens of the interaction between law, politics, and civil society. It is argued that traditional approaches to judicial independence, focused on formal safeguards and state interference, do not fully capture the complexity of the current configuration of influences. Drawing on the theory of legal mobilization, civil society is conceptualized as an active actor shaping the judicial system through legal, communicative, and reputational mechanisms. The article introduces the concept of strategic reputational power, understood as the capacity to shape public evaluations, define standards of judicial integrity, and influence expectations regarding judicial decisions. This type of influence operates indirectly and may produce a "chilling effect" on judicial behavior, thereby affecting judges' internal independence. The study also explores the phenomenon of institutional asymmetry, which reflects the imbalance between the significant influence exercised by non-state actors and the lack of corresponding accountability mechanisms. Based on a comparative analysis, including the experience of Ukraine and other transitional democracies, it is demonstrated that the judiciary operates within a hybrid environment where democratic oversight coexists with elements of reputational pressure and informational influence. The article substantiates the need to take into account informal mechanisms of influence and to ensure transparency as a key condition for maintaining a balance between civil society participation and judicial independence.

Keywords: judicial independence; informal influence; civil society; reputational power; legal mobilization; institutional asymmetry.